

A jogi segítségnyújtás, mint nemzetközi kötelezettség¹

Szekeres Diána

főiskolai tanársegéd, BGF PSZK Zalaegerszegi Intézete,
Közgazdasági, Vállalkozás és Emberi Erőforrások Tanszéki Osztály

Abstract

Legal aid as part of international obligations

The attitude to legal aid differs over the countries. Within the European Union, it is considered as a fundamental human right since efficient legal remedies shall be made available to anyone whose rights and freedoms granted by European Law have been violated. The possibility of a fair and public hearing before an independent and impartial tribunal within reasonable time is indispensable for any person as well as the ability to exercise their rights to legal aid, defence and representation. Free-of-charge services shall be made available to citizens lacking the adequate funds to exert their rights to allow them to access justice efficiently.

The Council of Europe itself also addresses the issues of legal aid in depth since they have issued several related recommendations to member country governments. These recommendations declare that the right to access justice shall be a fundamental right in each and every democratic society. It is to be and shall be given prominence since procedures at court are often too costly, complex and time-consuming for private entities disadvantaged both financially and socially and therefore they are only able to exercise their rights in part or not at all.

The operative Act on Legal Aid is targeted at building up a framework to render legal aid with respect to out-of-court proceedings and non-official procedures as well as legal representation in civil actions and the various forms of criminal procedures based on eligibility.

Bevezetés

Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke értelmében mindenki számára biztosítani kell a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogot. A dokumentum 47. cikkének (3) bekezdése szerint, azon személyeknek, akiknek nem állnak rendelkezésre megfelelő anyagi eszközök, jogi segítséget kell nyújtani, amennyiben ez a joghoz való hatékony (tényleges) hozzáférés biztosításához elengedhetetlen.

A hatékony jogorvoslat és a tisztességes eljárás mindenkit megillet az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke értelmében, amelynek (3) bekezdése szerint, azon személyeknek, akik nem rendelkeznek megfelelő anyagi eszközökkel, jogi segítséget kell nyújtani, amennyiben ez a joghoz való hatékony, tényleges hozzáférés biztosításához nélkülözhetetlen.

A rászorultság megítélése, azaz a jogi segítségről alkotott vélemény országonként más és más. A jogsegély intézménye az Európai Unióban alapvető jognak számít, hiszen mindenki részére, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, rendelkezésére kell, hogy álljanak a következők:

- a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz való hozzáférés;
- a tisztességes, nyilvános és ésszerű időn belüli független és pártatlan bíróság előtti tárgyalás lehetősége;
- a tanácsadás, a védelem és a képviselőlet igénybevételeének lehetősége

¹ Részlet a szerző „A jogi segítségnyújtás nemzetközi kötelezettségeink rendszerében, a magyarországi jogi segítségnyújtás rendszerének kialakítása, a jövő a társadalmi és politikai változások tükrében” címen készülő 2010. november 04-én a Tudomány napján elhangzott konferenciaelőadásának megjelenés alatt álló tanulmányából, a kézirat lezárásának dátuma: 2010. 09.30.

Azoknak a polgároknak továbbá, akik jogaik érvényesítéséhez nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, szükségszerű a költségmentesség biztosítása az igazságszolgáltatáshoz való jog hatékony igénybevételeéhez. [1]

A jogi segítségnyújtás további lehetséges, alternatív módjairól adott ki vitairatot (zöld könyvet, *Green Paper*) az Európai Bizottság 2000 áprilisában. A problémamegoldás alternatív módjait taglalja a polgári és a kereskedelmi jog választott bírósági eljáráson kívüli területén. Célja a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség a létrehozása, az igazságszolgáltatáshoz való jobb hozzáférés biztosítása legfőképpen. [2] A felek szabadon dönthetnek, hogy az alternatív vitarendezési szabályok igénybevételehez jogi képviselőt bíznak-e meg, adott eljárás keretén belül, továbbá választásuk szerint adott a lehetőség arra, hogy tanácsadás, tájékoztatás és felvilágosítás nyújtása érdekében jogi szakembert keressenek fel.

Olykor csorbulhat a joghoz való hozzájutás lehetősége a tagállami feltételrendszerek különbözősége okán, amely a jogállamiság érvényesülésének egyik legfontosabb garanciális eleme, kell, hogy legyen. Az uniós tagállamoknak érdekében áll a megoldás, az orvoslás megkeresése. A *Green Paper* kibocsátása azt is jelenti, hogy az Európai Bizottság polgári ügyekben a külföldi peres fél előtt álló problémákat is vizsgálja. Ebben a tagállamok is közreműködnek. Javaslatokat nyújtanak be, hogy miképpen lehetne megoldani az olyan helyzeteket, amikor a jogi segítségnyújtás vonatkozásában felmerülő alapító szerződések alapelvei sérülnek.

Meg kell jegyezni azonban, hogy bizonyos közös minimumszabályok rögzítésre kerültek – a Tanács 2003/8/EK irányelve (2003. január 27.) – a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén alkalmazandó költségmentességre vonatkozóan. Ennek célja (az ilyen ügyekben) az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése volt. Melyek is ezek a „határokon átnyúló” polgári jogi esetek, amelyekre az irányelv rendelkezései vonatkoznak? Olyan ügyek, amikor az a tagállam, amelyben a költségmentességért folyamodó személy él, nem azonos azzal, amelyikben az ügyet tárgyalják, vagy ahol magát az ítéletet végre kell hajtani. A költségmentesség, illetve a jogi segítségnyújtás akkor tekinthető megfelelőnek az irányelv értelmében, ha biztosítja a bírósági eljárás megkezdését megelőző jogvita lezárására irányuló, a pert megelőző tanácsadást, a jogsegélyt és a bíróság előtti képviseletet, valamint az eljárási költségek megfizetése alól teljes vagy részleges mentékű mentesítést, beleértve a határon átnyúló típusú ügyekkel kapcsolatos költségek körét is. [3]

A direktíva rögzíti a tagállam által előírt költségmentesség megítéléséhez szükséges feltételek körét, definiálva kérelmező anyagi rászorultsági feltételeit. Ugyancsak kiolvashatók innen a megoldandó jogvita tartalmi kellékei is. [4]

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye

Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményt² 1950. november 4-én fogadta el az Európa Tanács. Ennek végrehajtása céljából hozták létre az Emberi Jogok Európai Bíróságát.³ Magyarország vonatkozásában az egyezmény 1992. november 5-étől alkalmazandó. Az Egyezményt az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki, amely az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezményről és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvről szól. Az Egyezmény figyelembe vette az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, amelyet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 1948. december 10-én hirdetett meg. A Nyilatkozat célja (többek között) a benne lefektetett jogok általános és hatékony elismerésének és megtartásának biztosítása, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok megóvása és további fejlesztése. Az Egyezmény 6. cikke rendelkezik a tisztességes eljáráshoz való jogról, szól a független és pártatlan bíróság által tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belüli eljáráshoz való jogról és speciális büntetőeljárás garanciákról. [5] A jogi segítségnyújtás területét illetően lényeges rendelkezés – a 12. Kiegészítő jegyzőkönyv alapján –, hogy a megkülönböztetés tilalma nem gátolja az egyes tagállamokat abban, hogy olyan intézkedéseket tegyenek, amelyek a

jogalanyokat megkülönböztetik, amennyiben ezek szükségessége igazolható. Az egyezmény 6. cikkét számos ügyben értelmezte az Emberi Jogok Európai Bírósága. Arra a következtetésre jutott, hogy az Egyezmény kifejezetten nem rendelkezett a bírósághoz fordulás jogáról, a tisztességes eljáráshoz való jog azonban magában foglalja a jogosultságot. [6]

A hatályos jogi segítségnyújtás rendszerében biztosított az állami jogi segítségnyújtás igénybevétele az anyagi oknál fogva rászorultak számára – az Egyezmény szellemiségének megfelelően. További személyes körülmények is adódhatnak, amikor az ügyfél nem képes saját ügyének hatékony közlésére, bíróság előtti eljárási jogainak hatékony képviseletére, illetőleg személyéből adódóan képtelen jogi ügyekben való hatékony eljárásra. [7]

Az Emberi Jogok Európai Bírósága előírta, hogy az Egyezményből fakadó kötelezettségek biztosításához esetenként szükség lehet pozitív állami intézkedésekre. Megjegyzem továbbá, hogy jóllehet az Egyezmény nem rendelkezik polgári ügyekben alkalmazandó jogi képviselettről, az államnak bizonyos esetekben gondoskodni kell a jogi képviselő közreműködéséről. Fontosnak tartom azt is kiemelni, hogy az eljárások elkerülését célzó alternatív vitarendezési megoldások kidolgozása az állami jogalkotás feladata. [7]

Ez azonban nem jelentheti azt, hogy minden polgári jellegű jogvita esetében ingyenes jogsegély biztosítására lenne szükség, hiszen lehetséges, hogy az állampolgár személyes társadalmi, anyagi és iskolázottsági feltételei folytán hatékonyan és ténylegesen képes érdekeit képviselni és érvényesíteni.

A következő megállapítás tehető tehát a fentiek értelmében: bizonyos esetekben jogi képviselő hiányában sem sérül a hatékony és tényleges bírósági tárgyaláshoz való jog az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata szerint. Az állam további feladata lehet az eljárások egyszerűsítése, hatékony költségkedvezményi rendszer kidolgozása, illetve az eljárások elkerülését célzó alternatív vitarendezési megoldások kidolgozása. [7]

A tisztességes eljárás garanciáit, azaz a jogsegélyhez való jogot is biztosítja a „polgári jogok” és a „büntetőjogi vád” tekintetében az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke. [7]

Előre kívánom bocsátani, hogy a magyar peres jogi segítségnyújtási koncepció is követi az alapelveit, a rendelkezésekből levonható következtetéseket, amennyiben tehát a jogi képviselet a bírósági eljárás során kötelező, illetve az érintett személy valamely oknál fogva ügyének bíróság előtti hatékony előadására és képviseletére képtelen, és anyagi értelemben is rászorultak tekinthető, az állam biztosítani fogja a jogi segítségnyújtást.

Az Európa Tanács ajánlásai

A jogi segítségnyújtás témaköreivel kapcsolatosan több ajánlást is kidolgozott Európa Tanács a tagállamok számára, amelyek elsődleges célja a tagállamok közötti igazságügyi együttműködés megteremtése, a megfelelő színvonal és hozzáférés biztosítása.

Az Európa Tanács kiemelten taglalja a jogi segítségnyújtás kérdéskörét, hiszen a témakörrel kapcsolatosan a tagállamok kormányai részére számos, megfogalmazott ajánlást is kiadott. Ezek deklarálják, miszerint az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogának minden demokratikus társadalom alapvető elemének kell lennie. Kiemelten előtérbe kell helyezni ezen alapelvet, mivel a vagyoni és társadalmi szempontból hátrányos helyzetű magánszemélyek számára a bíróságok előtti eljárás gyakran igencsak költséges, időigényes és felettébb összetett eljárás, így jogaikat csak részben képesek gyakorolni, illetőleg azok gyakorlása korlátokba ütközhet.

AZ IGASZÁSGHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS ELŐSEGÍTÉSÉRŐL SZÓLÓ AJÁNLÁS

Az igazsághoz való hozzáférés elősegítéséről szóló ajánlás [8] deklarálja, miszerint az igazságszolgáltatáshoz történő hozzáférés biztosításához fűződő jog minden demokratikus társadalom alapvető eleme. A bírósági eljárásokhoz fűzött kritikaként fogalmazza meg az Európa Tanács, hogy azok sokszor igen összetettek, időigényesek és költségesek, olyannyira, hogy a társadalmi és vagyoni szempontból különösen hátrányos helyzetű felek jogaik akadálymentes gyakorlására nem képesek.

² Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

³ European Court of Human Rights, /ECHR/

A rászorultak jogérvényesítésének egyensúlyi helyzete szempontjából fontos alapelveket fogalmaz meg az ajánlás: a bírósági eljárások egyszerűsítését, időtartamának csökkentését, a költségkedvezményi rendszer hatékony biztosítását, továbbá információk biztosításának kérdéskörét a jogszolgáltatást nyújtó szervek eljárásával kapcsolatosan. [8]

A SZEGÉNYEKNEK A JOGHOZ ÉS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ HATÉKONY HOZZÁFÉRÉSÉNEK BIZTOSÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ AJÁNLÁS

A szegényeknek a joghoz és igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáféréseinek biztosításáról szóló ajánlás [9] leszögezi, a vagyoni szempontjaik folytán hátrányos helyzetű személyek számára is nélkülözhetetlen kell, hogy legyen a jog eszközeinek igénybevétele, tovább mutatva arra, hogy a hozzáférést biztosítható legyen. A társadalom hátrányos helyzete számára is biztosítani kell a jogi képviselést, létre kell hozni jogi tanácsadó szolgáltatásokat, az alternatív vitarendezési eljárásokhoz való hozzáférést kell előtérbe helyezni. Az Európa Tanács a jogviták megoldásában a társadalmi szervezetek szerepvállalásának növelését előtérbe kívánja helyezni. [9]

Jogi segítségnyújtás a büntetőeljárások területén

AZ ÁLLAM SZEREPE

A jelenleg hatályos a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény (a továbbiakban: Jst.) vonatkozó rendelkezései a büntetőeljárásokban nyújtott jogi segítség alapvető szabályait rögzítik a peren kívüli segítségnyújtás szabályainak, illetve a polgári eljárásokra vonatkozó szabályoknak az alkalmazásával. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) a büntetőeljárásban résztvevő valamennyi személy vonatkozásában létrehozott jogi segítségnyújtást biztosító intézményeket. [10] A Jst. hatálya alá azonban csak a pótmagánvádló személyes költségmentessége és a sértett, a magánvádló, a magánfél és egyéb érdekelt, valamint a pótmagánvádló pártfogó ügyvédi képviselése tartozik. A segítségnyújtás engedélyezése pedig a Jst. szerinti feltételekkel és eljárás keretében történik.

Korábbi kormányzati döntés értelmében a hatályos, magyar, jogi segítségnyújtási reform folytatásával kapcsolatos feladatokról szóló 2179/2007. (X.10.) kormányhatározat írta elő a szaktárca számára az előterjesztés készítési kötelezettséget 2010. december 31-ig a költségkedvezményeknek a bíróságoktól az Igazságügyi Hivatalba telepítésével kapcsolatos költségkihatásokról, a közigazgatási hatósági eljárásokban történő jogi segítői képviselést bevezetéséről, és az alábbiakban részletezésre kerülő Emberi Jogok Európai Bíróságának döntésein alapuló kirendelt védői képviselést ellátásának a Jogi Segítségnyújtó Szolgálathoz történő telepítéséről.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk (3) bekezdésének c) pontja rendelkezik az ingyenes jogi segítségnyújtáshoz való jogról. Miszerint: „minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendelkezzenek ki számára ügyvédet.” [11]

Az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlata alapján biztosítani kell a vádlott jogát a jogi segítségnyújtáshoz, amennyiben olyan speciális körülmények merülnek fel, melyek a büntetőeljárás folyamán a tisztességes eljáráshoz való jog fogalomkörébe tartozónak tekinthetők.

Az anyagi rászorultság fennállásának tényét minden esetben górcső alá kell venni, illetve „az igazságszolgáltatás érdekében” szükséges körülmények fennállását figyelembe kell venni. A bíróság megállapította továbbá, amennyiben a kérelmező személyes helyzete folytán, ügyvédi segítség, védelem nélkül nem volt képes eredményesen képviselni jogait, bizonyítási indítványát előterjeszteni, szükségszerűnek tekinthető a jogi segítség biztosítása.

Fontos változást idézett elő Emberi Jogok Európai Bíróságának azon megállapítása, miszerint a jogorvoslati eljárás során az ingyenes jogsegélyt minden esetben biztosítani kell a rászorultok számára, különösen akkor, ha a védői közreműködés kötelező. Amennyiben a

kirendelt védő biztosítására vonatkozó vádlotti igény elutasításra kerülne, akkor is biztosítani kell a vádlott számára a lehetőséget arra nézve, hogy a jogorvoslat érdemi előterjesztésére megfelelő idő álljon rendelkezésre. A meghatalmazott védő számára ebben a speciális esetben is rendelkezésre kell bocsátani megfelelő időt a jogorvoslati kérelem érdemi előterjesztésére vonatkozóan. A kirendelt védői intézmény alkalmazását a bírósági döntés különösen az eljárás bonyolultsága, továbbá a komplex és találékony jogi érvelés alkalmazása esetén tartja elengedhetetlen biztosítéknak. [12]

Megállapítom tehát, miszerint az Emberi Jogok Európai Egyezménye – amellet, hogy a polgári és a büntető ügyekben a független és pártatlan bíróság előtti tisztességes, nyilvános és ésszerű időn belüli eljáráshoz való jogot egyaránt előírja – rendelkezik a büntetőeljárás speciálisan érvényesítendő garanciáinak köréről.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata tölti meg tartalommal az említett rendelkezéseket oly módon, hogy azok a bírósághoz fordulás jogát tartalmazzák, melynél feltételként írják elő annak hatékonyságát és ténylegességét.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata minden fejlett, demokratikus jogállam számára követendő példaként kell, hogy szolgáljon. Véleményem szerint a fenti jogesetek bemutatása, illetve elemzése azért is fontos, és ismeretük nélkülözhetetlen, hiszen a hazai jogalkotásnak és a joggyakorlatnak közelítenie kell az Európai Unió által mindenkor elfogadott elvekhez, melyek az Emberi Jogok Európai Bírósága által biztosított jogértelmezéseken keresztül is megmutatkoznak.

Természetesen a Bíróság döntései a nemzeti jogra általános jelleggel nem rendelkeznek kötelező erővel, azonban az általa tett megállapítások ismerete segíthet a hazai jogszabályok értelmezésében és alkalmazásában.

MAGYARORSZÁG

Ki kell emelnem azon tényt, miszerint a későbbiekben bemutatásra kerülő hatályos magyar jogi segítségnyújtásról szóló törvény és a háttérben álló kormányzati célkitűzés, rendelettervezetek köre eredetileg a kirendelt védő intézményének átvételét szorgalmazta.

Magyarországon a „rászorulóknak” a jogi segítségnyújtást igénybevevő kör számára a következő módozatok alapján nyílik lehetőség a büntető eljárások vonatkozásában jogi segítségnyújtás iránti támogatás igénybevitelére: *büntető eljáráson kívül, illetőleg azt megelőzően* – ebben az esetben a bűncselekmények áldozatainak számára peren kívüli jogi segítségnyújtást biztosítanak – továbbá 2008. január 1-jétől *büntetőeljárás keretén belül is* – szakjogi segítségre tarthatnak igényt a kérelmezők.

A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXXV. törvény rendelkezései alapján, a büntető ügyekben a sértett, magánvádló, magánfél, egyéb érdekelt, valamint a pótmagánvádló pártfogó ügyvédi képviselése biztosított – a jogi segítségnyújtás keretében, a jogi segítségnyújtásról szóló törvényben szabályozott eljárásban és feltételekkel –, és az eljárások költségét az állam a fél helyett, a rászorultsági feltételeinek tüzetes vizsgálata után átvállalja, illetőleg viseli. Véleményem szerint a hazai segítségnyújtási eljárások vonatkozásában az Emberi Jogok Európai Egyezményének szelleme érvényesül és érvényesült is egyben azon jogalkotói döntés meghozatala során, amikor is a pártfogó ügyvédi képviselést biztosításának lehetőségét a bíróságoktól az Igazságügyi Hivatalhoz, azaz a Jogi Segítségnyújtó Szolgálathoz delegálták. A büntetőeljárásban nyújtott állami segítség alapvetően a pártfogó ügyvéd igénybevitelének jogát jelenti, pótmagánvádló esetében a szolgáltatás megelőlegező formája a személyes költségmentesség és a pártfogó ügyvédi képviselést igénybevitelére terjed ki.

AZ ÁLDOZATOK BÜNTETŐELJÁRÁSBELI JOGÁLLÁSA

A jogi segítségnyújtás területének vizsgálatakor az Európai Unió Tanácsának 2001. március 15-i, az áldozatok büntetőeljárásbeli jogállásáról szóló 2001/220/J1 számú kerethatározatára is figyelmet kell fordítani, hiszen a jogi segítségnyújtás területén elsősorban az állami szerepvállalást helyezi előtérbe a kerethatározat, amely összefoglalja az áldozatok védelmével kapcsolatos állami feladatokat, kitér mind a büntetőeljárásbeli részvételre, mind pedig a peren kívül nyújtható segítségnyújtási formák körére.

A határozat által megfogalmazott cél olyan intézkedések alkalmazásának elősegítése, melyek az áldozatot támogató intézkedést is tartalmazzanak mind a büntetőeljárás előtt és után, és amelyekkel a bűncselekmény társadalmat és egyént érintő következményei csökkenthetők.

A kerethatározat pontos fogalmat ad az áldozat definiálására: „*olyan természetes személyt jelöl, aki valamely tagállam büntetőjogának megsértésével végrehajtott cselekmények vagy mulasztások közvetlen következményeként kárt szenvedett, különös tekintettel a testi vagy szellemi épségére, lelki bántalmakra vagy gazdasági veszteségre.*” [13]

Fontos tény, hogy a kerethatározat az „áldozat” fogalmát használja azokra a személyekre, akiket büntetőeljárás alá vontak, legyen az a vádlott vagy épp a sértett. Az „áldozat” megfogalmazást természetesen a jogi segítségnyújtás aspektusából kell elemezni, hiszen a rosszul alkalmazott eljárási cselekményeknek mindkét fél „áldozatául eshet”. Az áldozat számára az információhoz jutás joga élvez elsőbbséget, mivel az áldozatot tájékoztatni kell büntetőeljárásbeli jogaival kapcsolatban, továbbá tájékoztatást kell nyújtani számára arról, mennyiben és milyen feltételekkel kaphat jogi tanácsadást, jogi segítséget, illetve minden egyéb tanácsadást, amennyiben igényt tart e szolgáltatási körökre. [13]

Az áldozat speciális támogatási irányának az a jelentősége, hogy a tagállamoknak továbbá azt a jogosultságot is biztosítaniuk kell, miszerint az áldozatok szükség esetén ellenszolgáltatás nélkül kaphassák meg a segítséget. További elvárás, hogy az áldozati státusszal rendelkezők jogosultak legyenek minden egyéb tanácsadásra az eljárást érintő szerepükkel kapcsolatban. Amennyiben speciális esetben a büntetőeljárásban sértettként léphetnek fel, akkor meghatározott jogi támogatás igénybevételére nyílik módjuk. [13]

Összegezve a fentieket, meglátásom szerint az áldozatsegítő támogatások igénybevételével kapcsolatosan a következő megállapítások tehetők:

a törvényben meghatározott közigazgatási hatósági eljárásoknak annak érdekében, hogy a szolgáltatások igénybevétele jövedelmi helyzetüktől függetlenül minél szélesebb társadalmi rétegszámára biztosítható legyen:

- illetékmentes eljárásoknak
- és díjmentes eljárásoknak kell lenniük.

Az áldozatsegítő támogatások igénybevétele hazánkban:

- önkéntes
- és ügyfél által benyújtott kérelemre induló
- mindenben az ügyfél és a hatóság,
- továbbá hatóságnak hatósággal való együttműködésen alapul.

A segítségnyújtás iránti kérelmet az erre a célra rendszeresített kérelem-nyomtatvány kitöltésével és hatósághoz történő benyújtásával lehet igényelni.

Az ún. szakjogi segítségnyújtás igénybevételének engedélyezése iránti eljárás tehát kizárólag kérelemre indulhat. A kérelemhez mellékelni lehet: egyrészről az áldozatsegítő szolgáltatások igénybevétele esetében az ügyben eljáró nyomozó hatóság, ügyészség vagy bíróság által kiállított hatósági igazolást, amely a büntetőeljárás adataival kapcsolatos. Ezt az igazolást a szolgálat szükség esetén hivatalból is beszerezheti; továbbá csatolni kell a rászorultságot igazoló

dokumentációt, melynek beszerzése az áldozatsegítő szolgáltatások közül csak a szakjogi segítségnyújtás esetén szükséges, a többi szolgáltatás igénybevételének nem előfeltétele. Az áldozatsegítő szolgáltatás iránti igényt, illetőleg arra irányuló kérelmet hatásköri és illetékességi szabályoktól függetlenül az ügyfélbarát közigazgatási hatósági eljárási elv teljes körű figyelembevételével bármely területi szintű áldozatsegítő szolgálatnál kérvényezni lehet.

A szakjogi segítségnyújtás és a jogi segítségnyújtási szolgáltatások esetében főszabályként a jogi segítségnyújtó szolgálat az Igazságügyi Hivatalról szóló 303/2006. (XII. 23.) korm. rendelet 7. § (4) bekezdése értelmében az ügyfél lakóhelye vagy tartózkodási helye, ezek hiányában szálláshelye, illetve munkavégzésének helye szerint illetékes területi igazságügyi hivatal jogi segítségnyújtó szolgálata jár el az engedélyezési eljárás során. A magyarországi lakóhellyel, tartózkodási hellyel, szálláshellyel vagy munkavégzési hellyel nem rendelkező külföldi esetben azonban a kérelem elbírálására a Fővárosi Igazságügyi Hivatal Jogai Segítségnyújtó Szolgálata illetékes a kormányrendelet értelmében. [14]

„JOGA VAN AZ IGAZÁHOZ!”

Az Európai Unió tagállamaiban működő jogi segítségnyújtási rendszerek országonként eltérőek, hiszen a különböző társadalmi, gazdasági, kulturális viszonyoknak megfelelően különböző modellek kialakítására került sor. Az egyes segítségnyújtó rendszerek kialakítása során a fő szempont a rászorultság kérdésének vizsgálata. Megvizsgálni, ki minősülhet rászorultnak, azon személy, aki rászorultnak minősül, milyen feltételek mellett kaphat segítséget, milyen kritériumoknak kell eleget tennie. Sajnálatos tény, hogy az egyén azért szorul rá az állami segítségre akár a jogi képviselőt ellátása érdekében, akár más okból, mert anyagi helyzete nem teszi lehetővé, a magas eljárási díjak és egyéb költségek megfizetését. Sok esetben van lehetőség költség-, illetve illetékmentesség engedélyezésére, azonban ez csak az eljárások költségeire terjed ki, a jogi képviselő munkadíjára, amennyiben az ügyfél maga választja nem fedezi azt.

Hazai jogi segítségnyújtási szervezetrendszer

ALKOTMÁNYJOGI HÁTTÉR

A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam, melynek tényét alkotmányunk deklarálja, a közhatalmi tevékenység és a jogbiztonság biztosítása, illetőleg az emberi jogok érvényre juttatása jogalkotói feladat, amely a jogállamiság, jogbiztonság alkotmányos garanciáját fekteti le. [15]

Az állam mindenek feletti kötelezettsége az állampolgári jogok és kötelezettségek érvényesülése érdekében a jogszabály és intézményrendszer kritériumrendszerének megteremtése, gyakorlati működésének és működtetéséhez szükséges bírósági és hatósági intézményrendszer kialakítása, amely egyértelműen képes megvalósítani az esélyegyenlőség érvényesülését.

JOGI SEGÍTSÉGNYÚJTÁSI KONCEPCIÓ

A rendszer alapjait elsőként deklaráló jogszabály a 1172/2002. (X.10.) korm. határozat volt. A jogi segítségnyújtási reformtörekvések hosszas és szakszerű jogi munkája eredményeként megszületett a mai napig a jogi segítségnyújtási rendszer alapját képező jogszabály, a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. Törvény.

A szabályozás a mai napig a jogvédelem területének átfogó jellegű, a probléma egészére koherens eszközként koncentrált.

Állami feladatként került megfogalmazásra az intézményrendszer kialakításának szükségessége. [16] Az Igazságügyi Hivatal illetékességére és szervezeti rendszerének felépítésére vonatkozó szabályokat az Igazságügyi Hivatalról szóló 303/2006. (XII.23.) korm. rendelet szabályozza.

SZÜKSÉGSZERŰ ÁTALAKÍTÁSI FOLYAMAT

A 2010. évi országgyűlési képviseléválasztások eredményeként a rendszer átalakítási folyamata megkezdődött, távlati célként meghatározva a kormányhivatalokba való beintegrálódás szükségességét. Fontos lépcsőnek tekintem az integrált ügyfélterek kidolgozásával az állampolgárok jogérvényesítési lehetőségeiről való teljes körű tájékoztató funkció nélkülözhetetlen bevezetését a közigazgatásba, hiszen jogalkotói célként mindenkor biztosítani kell intézményes lehetőségek, segítségkialakítását, az anyagilag, szociálisan, vagy egyéb okból jogait, lehetőségeit gyakorolni nem képes személyek esetében is. A közigazgatás egyik legnagyobb kihívása a kompenzáló, kiegyenlítő, magas szintű szakmaisággal rendelkező, mégis ember és ügyfél közeli és központi intézményrendszer kialakítása.

A rendszer motorja véleményem szerint azon pozitív diszkriminációra való törekvés, mely szerint az esélyegyenlőségi törekvések előmozdításának eszköze a társadalom fentiekben említett hátrányos helyzetű rétegei tényleges esélyegyenlőségének megteremtése.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának álláspontja értelmében pozitív állami intézkedéseket lehet lehetővé tenni és alkalmazni abban az esetben, ha a bírósághoz fordulás jogát anyagi, személyes, és nem jogi tényezők veszélyeztetik, mivel a cél az eshetőlegesen felmerülő jogi akadályok állami szinten történő kiküszöbölésének biztosítása.

A SZABÁLYOZÁS SPECIALÍTÁSA

A magyar jogi területet érintő segítségnyújtási jogrendszer szabályozásának specialitása a peren kívüli és a peres formák egymástól való elkülönítése az eljárás folyamán, amely egyúttal a jogkeresők közti differenciálás alapjaként meghatározza a jogvitát, a vitás ügy típusát, illetőleg különbséget tesz a jövedelmi és vagyoni helyzet alapján fennálló támogatási formák, lehetőségek között.

AZ EURÓPAI TANÁCSNAK A HATÁRON ÁTNYÚLÓ VONATKOZÁSÚ JOGVITÁK ESETÉN AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS MEGKÖNNYÍTÉSE ÉRDEKÉBEN AZ ILYEN ÜGYEKBE ALKALMAZANDÓ KÖLTSÉGMENLESSÉGRE VONATKOZÓ KÖZÖS MINIMUM-SZABÁLYOK MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ 2003/8/EK IRÁNYELVE

A jogi segítségnyújtás egyik speciális területe, és egyben előnye, hogy a Magyarországon bejelentett állandó lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező személyek számára lehetőség nyílik polgári vagy kereskedelmi jogviták kapcsán a jogi segítségnyújtás rendszerének igénybevételére, másik tagállam bíróságai, illetve hatóságai előtt folyamatban lévő peres ügyek költségkedvezményei vonatkozásában.

TÁJÉKOZTATÁS, TANÁCSADÁS, ILLETŐLEG AZ OKIRATKÉSZÍTÉS PEREN KÍVÜLI RENDSZERE

A peren kívüli jogi segítségnyújtás rendszere a jogi segítségnyújtás rendszerének esélyegyenlőséget biztosító eszköze, azon ügyfelek számára, akik anyagi helyzetük, szociális körülményeik, vagy egyéb személyes okaik folytán nem képesek jogos érdekeik megvalósítására.

A Jogi segítségnyújtásról szóló 2003. LXXX. törvény 2004. április 1. napjával hatályba. A törvény által biztosított támogatási forma kifejezetten tájékoztatási és tanácsadási tevékenység biztosítására irányult, és a szociálisan rászoruló réteg részére okiratkészítéshez nyújtott segítség biztosítását tette lehetővé szakavatott jogi segítők, ügyvédek közreműködésével.

A peren kívüli határozatok köre kiterjedhet tanácsadásra, tájékoztatásra, illetve okiratkészítésre, melyet szakavatott jogi segítők végeznek. A hivatal feladata a határozati döntést igénylő ügyekben hatósági jogkör gyakorlása, az engedélyezés illetőleg az elutasítás tekintetében. A jogi segítségnyújtás azonban jelentős korlátokkal is rendelkezik, a 2003. évi LXXXV. törvény a jogi segítségnyújtásról tartalmazza a jogügyletekhez nyújtott kizárt támogatások körét.

A PERES ELJÁRÁSHOZ VEZETŐ ÚT FORDULÓPONTJAI

Tevékenységét tekintve a jogi segítő számára biztosított a peres ügyekbe való betekintési lehetőség, amely azért is kiemelt jelentőségű, mert a későbbiekben ennek alapján 2008. január 1. napjával pártfogó ügyvédként is eljárhat az a jogi segítő, aki adott perhez keresetlevelet készített, illetve eljárási cselekményeket fogantatosíthatott korábban kizárólag peren kívül, azaz a tényleges per előtt.

PÁRTFOGÓ ÜGYVÉD POLGÁRI PERES ELJÁRÁSOKBAN

A jogi segítségnyújtással kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló 2007. évi CLI. törvény lehetőséget teremtett a peren kívüli jogi segítségnyújtási rendszer további fejlesztésére, és átalakítására, hatáskör bővítési lehetőségekkel, a kor követelményeinek teljes körű figyelembevétele mellett. [17] Azaz: 2008. január 1. napjától kezdődően átcsoportosításra került az Igazságügyi Hivatal feladatkörébe a pártfogó ügyvédi képviselő peres eljárásokban történő biztosítása.

Abban az esetben, ha a bíróság személyes költségmentességben részesítette saját szabályrendszere keretein belül az ügyfelet, illetve az ügy tárgyi költségmentes eljárások részét képezi, vagy a jogi segítségnyújtásról szóló törvény értelmében az ügyfelet terhelő pártfogó ügyvédi munkadíjat az állam átvállalja, akkor a pártfogó ügyvéd ügyfelet terhelő költségét az állam viseli, amennyiben annak megfizetésére a bíróság teljes egészében, vagy részarányában az ellenérdekű felet nem kötelezte.

A jogi segítségnyújtásról szóló jogszabály értelmében azonban megelőlegező szolgáltatások esetében a rendszer új és korszerű változata került bevezetésre, a peres ügyek vonatkozásában megállapítható megelőlegező pártfogó ügyvédi díj intézménye által. A pártfogó ügyvédi díj költsége így legfeljebb egy éves időtartamra előlegezhető meg [18], abban az esetben, ha a felet tárgyi költségfeljegyzési jog illeti meg, illetve amennyiben az ügyfél rászorult.

„Az állam a jogi segítségnyújtás keretében a törvényben meghatározott polgári peres és nemperes eljárásokban (a továbbiakban együtt: per) a felperes, az alperes, a beavatkozó (perbehívott), a kérelmező és a kérelmezett fél részére a pártfogó ügyvédi képviselőt biztosítja és annak költségét a fél helyett megelőlegezi vagy viseli.” [18]

PÁRTFOGÓ ÜGYVÉD A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

További kuriózum, hogy a büntetőeljárásban a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél és egyéb érdekelt számára biztosítja a jogalkotó a pártfogó ügyvédi képviselőt, továbbá a pótmagánvádló személyes költségmentességét is engedélyezi a rászorultsági feltételek fennállása esetén. A Jstv. értelmében a pártfogó ügyvédi képviselő díjának állam általi átvállalására, illetőleg megelőlegezésére nyílik mód. A büntetőeljárások kapcsán azonban fontos megemlíteni, hogy a peres segítségnyújtás minden esetben ún. „feljegyzési típusú” támogatásnak tekinthető.

MUNKAVÁLLALÓI KÖLTSÉKGEDVEZMÉNY ÉRVÉNYESÍTÉSE

Továbbá speciális eset, miszerint a 2008. február 6-a előtt munkaügyi jogviták esetén megindult perekre még a korábbi költségmentességi gyakorlatot kellett alkalmazni, míg az ezután meginduló munkaügyi perek ún. tárgyi költségfeljegyzéses pereknek tekinthetők. A munkavállalói költségkedvezmény megállapításáról és érvényesítésének szabályairól szóló 73/2009. (XII. 22.) IRM rendelet deklarálta azon jogi lehetőséget, amely szerint 2010. január 1-től a munkaügyi perben félként résztvevő munkavállaló munkavállalói költségkedvezményre – minden további feltétel vizsgálatát kizárva – abban az esetben jogosult, ha a per által érintett munkaviszonyból származó bruttó havi átlagkeresete a keresetlevél benyújtásakor, illetőleg ha a munkaviszony korábban megszűnt, annak megszűnésekor, vagy amennyiben a munkaügyi per a munkaviszony jogellenes megszüntetése tárgyában indult, a munkáltató munkaviszony megszüntetésére irányuló jognyilatkozata közlésének időpontjában nem haladja meg a Központi

Statisztikai Hivatal által közzétett, a fentiekben említett időpontokat megelőző második év nemzetgazdasági bruttó havi átlagkeresetének kétszeresét. [19]

KÖZÖS JELLEMZŐK A PÁRTFOGÓ ÜGYVÉDI KÉPVISELET TEKINTETÉBEN FÜGGETLENÜL AZ ALKALMAZOTT JOGÁGRA

A támogatás megítélésének alapvető feltétele az anyagi feltételek fennállásán túl azonban minden kérelem elbírálásakor kettős:

- egyrészt vizsgálni kell a fél jogban való járatlanságát,
- másrészt bonyolult megítélésű ügynek kell lennie a támogatási kérelemnek ahhoz, hogy biztosítsa az ügyfél számára azon feltételt, mely szerint személyesen eljárva a perben érdekei eredményes képviseletére nem lenne képes, így a támogatás segítségével biztosítani kell az eljárási jogok hatékony gyakorlását, és nem utolsósorban azon ügyfelekre is gondolni kell, akik számára a perben a jogi képviselet kötelező. [18]

A PÁRTFOGÓ ÜGYVÉDI DÍJFIZETÉSEL KAPCSOLATOS SZABÁLYOK KÖRE

A pártfogó ügyvédi díjfizetéssel kapcsolatos szabályokat a pártfogó ügyvéd és a kirendelt védő részére megállapítható díjról és költségekről szóló 7/2002. (III. 30.) IM rendelet tartalmazza és annak 5. §. (3) bekezdése értelmében a pernyertes fél pártfogó ügyvédjének díja a rendelet felhatalmazása alapján a pernyertes fél pártfogó ügyvédjét a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről szóló 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet 3. §-ának (2)-(5) bekezdésében foglaltak szerint megállapított munkadíj mértéke, illetőleg annak költségátalánnyal és adott jogi segítő esetén ÁFÁ-val növelt mértéke. [16]

Összegzés

Jelen írás elsődleges célja az áttekinthetőség és az átláthatóság biztosítása volt arra nézve, hogy tisztázza a jogi segítségnyújtás helyzetét, az általa felvetett lehetőségeket nemzetközi kötelezettségeink rendszerében, biztosítva:

- mindenképp az állampolgárok számára, az állami jogalkotás által biztosított bírósághoz fordulás jogának érvényesítését,
- a védelem jogának biztosítását,
- az ügyfél ügyének pártatlan hatóság általi elbírálásának követelményét,
- a hatékony jogérvényesítési mechanizmusok működtetésének kidolgozását,
- illetőleg az ahhoz való hozzáférés lehetőségének megteremtését.

Az állampolgárok számára biztosított jogegyenlőség megteremtéséhez a jogi segítségnyújtás intézményrendszerének korszerű kialakítása elengedhetetlen feltétel volt, hiszen a bíróságokhoz fordulás jogának biztosítása, a jogérvényesítéshez való jog előtérbe helyezése, továbbá az alternatív vitarendezési módok alkalmazásának lehetővé tétele egy modern demokratikus tagállam számára alapvető igény. Szolgáltató közigazgatás nyújtására, csak szolgáltató állam képes, amelyen keresztül biztosíthatóvá válik, a minőségi jogalkotás. Együttel előtérbe kerül a közigazgatás vonatkozásában az ügyfélbarát, átlátható és kiszámítható, egyúttal visszaellenőrizhető közigazgatási szolgáltatás, a költséghatékony és differenciált jogérvényesítési rendszer részeként biztosítva a kiszámítható és hozzáférhető kedvezmények és támogatások rendszerét.

Kitekintés

Feltartóztathatatlan a globalizáció kiszélesedése felgyorsult világunkban. Az országok és kultúrák közötti gazdasági kölcsönhatás felgyorsult folyamata szükségképpen növeli mind a nemzetközi, mind pedig a nemzetállami bíróságok, az igazságszolgáltatás hatáskörét és szervezeti kiépítettségét, feltételezi mindazonáltal ügyfélbarát közigazgatási eljárási rend hatékony működtetését.

A valóban demokratikus, a nép akaratának leginkább megfelelő igazságszolgáltatási elvek és gyakorlat kialakítása, az igazságszolgáltatásban dolgozók folyamatos továbbképzése egyre nagyobb mértékben képes – modern kommunikációs technológiák hatalmas eszköztárának fejlesztésével – az emberek és a népek fokozódó tájékozottságát lehetővé tenni és tudásigényét, tudásszintjét kielégíteni. [20] Az új típusú ügyfélbarát szolgáltatások bevezetésével a jogi segítségnyújtás az ügyfelek és az állam érdekeit szolgálja

Felhasznált irodalom

- [1] Európai Unió Alapjogi Chartája. forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:HU:PDF> (letöltés dátuma, 2010. 10. 21.)
- [2] http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_hu.htm angol változat: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.htm (letöltés dátuma: 2010. 10. 21.)
- [3] A Tanács 2003/8/EK irányelve (2003. január 27.) a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0008:HU:HTML> (letöltés dátuma: 2010. 10. 21.)
- [4] Tanács 2003/8/EK irányelv III. fejezet 3. cikk, A költségmentességhez való jog.
- [5] <http://www.lb.hu/egyezmény.html> (letöltés dátuma, 2010. 10. 21.)
- [6] JUHÁSZ EDIT: „Nép Ügyvédje” – avagy a jogi segítségnyújtás hazai reformja. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Acta Humana 15. évf. 2004. 3. szám, 3–4. o., 7–9. o., 10–11. o.
- [7] A jogi segítségnyújtásról szóló törvény koncepciója. http://www.pesticivil.hu/files/2/3/2/0/2320_jogi_segely_koncepcio.doc 6. o. (letöltés dátuma, 2010. 10. 21.)
- [8] Recommendation No. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member states on measures facilitating access to justice. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=599788&SecMode=1&DocId=671776&Usage=2> (letöltés dátuma: 2010. 10. 21.)
- [9] Recommendation No. R (93) 1 of the Committee of Ministers to Member states on effective access to the law and to justice for the very poor. http://www.mediacej.wpi.uw.edu.pl/files//rada_europy/1993-1eng.pdf (letöltés dátuma, 2010. 10. 21.)
- [10] A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény 17. §-ához fűződő kommentár.
- [11] <http://www.lb.hu/egyezmény.html> (letöltés dátuma, 2010. 10. 21.)
- [12] JUHÁSZ EDIT: „Nép Ügyvédje” – avagy a jogi segítségnyújtás hazai reformja. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Acta Humana 15. évf. 2004. 3. szám, 3–4. o., 7–9. o., 10–11. o.
- [13] Európai Unió Tanácsának 2001. március 15-i 2001/220/J1 számú kerethatározata.
- [14] 303/2006. (XII. 23.) korm. rendelet az Igazságügyi Hivatalról.
- [15] 1949. évi XX. Törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
- [16] SZEKERES DIÁNA: A jogi segítségnyújtás nemzetközi és magyar gyökerei, a jelen kihívásai. In: PhD Tanulmányok 8. Pécs 2009. 513–560. o.
- [17] http://www.irm.gov.hu/download/reform_jogisegely.doc/reform_jogisegely.doc (letöltés dátuma, 2009. 04. 30.)
- [18] 2003. évi LXXXV. törvény a jogi segítségnyújtásról.
- [19] 73/2009. (XII. 22.) IRM rendelet a munkavállalói költségkedvezmény megállapításáról és érvényesítésének szabályairól.
- [20] VIGH JÓZSEF: A büntető igazságszolgáltatás néhány alapelve. Jogelméleti Szemle, 2002/4. szám.